

PANURUS

FUGLE OG NATUR I SØNDERJYLLAND

ORNITOLOGISK FORENING
FOR ALS OG SUNDEVED

56. ÅRGANG

2022

NR 4

INDHOLD

Dyredetektiver	2
Forord	3
Formandens PIP	4
Generalforsamling 2023	4
Bog anmeldelse	5
Bøjden Nor	6
Dyster fremtid for flere andefugle	8
Side 9 fugl	9
Katholm	10
Lidt om mårhunde	15
Fjeldvågen	16
Engfugleprojekt, status 2022	18
Gæt'n fugl	25
Indtryk	26
Fugl 2022	28
Opslagstavlen	29
Silkehalen	30
Vandhane	31
Aktiviteter jan - marts	32

Forsidebillede

Hvepsevåge

Foto: Hanne & Jens Eriksen Bundsø august 2022

Bagsidebillede

Pibesvaner

Foto: Hanne & Jens Eriksen Salvandssøen 2021

POLITIET SKAL HAVE DYREDETEKTIVER

af Anton Gundersen Lihn

Forbrydelser mod naturen har brug for sin helt egen politienhed. Opklaringer af faunakriminalitet er stort set ikke-eksisterende, og det er ikke godt nok, mener DOF BirdLife. Forslaget om et naturpoliti er på ny blevet aktuelt, efter et nyt DR-program har kastet sig over sagen om de fem gift-dræbte havørne på Tåsinge i efteråret 2020.

www.dof.dk/om-dof/nyheder?nyhed_id=2113

FORORD

Af Viggo Petersen

Mens vi venter på at silkehalerne når til Sønderjylland (jeg ved godt at nogen af jer allerede har været så heldig), så kan du passende benytte tiden på at studere årets sidste Panurus.

Engfugleprojektet fylder en del af dette blad, og næste år når projektet afsluttes er det planen at udgive et særnummer af Panurus i samarbejde med DOF Sønderjylland, indeholdende komplet status over de østsønderjyske engfugle.

Jeg har været lidt i arkiverne for at finde billeder til for- og bagside samt Gæt'n fugl. Valget faldt på nogle af Hanne og Jens Eriksens flotte billeder. Hvepsevågen fløj sydpå og pibesvarnerne kommer fra nord.

Klaus Bo genintroducerer Side 9 fuglen, måske er det bare en and.

På opslagstavlen kan du se en indbydelse/opfordring til et besøg i OAS nye lokale på Kasernen.

Endelig kan du læse om fjeldvågen, silkehalen, ænder i vanskeligheder og vandhanen. Bøjden Nor, fuglesymposium, mårhund og en bog der sætter fugle i perspektiv.

Og nu ikke flere numre fra mig i år. Med disse ord vil Panurus ønske alle læsere en glædelig jul samt et godt nytår.

*Rødhals, en farverig vinterfugl
Foto: Svend Ove Jensen*

Annonce

Redekasser & Foderhuse

Kig ind på hjemmesiden for typer og priser. Afhent på mit værksted, eller jeg sender.

Specielle kasser fremstilles gerne efter ønske.

Hans Erik Lock, Aubækvigvej 2, 6200 Aabenraa
tlf. 7462 2203, mobil 2224 5287, mail lock1@live.dk

www.Redekassebyggeren.dk

FORMANDENS PIP

Af Kaj Abildgaard

Så kom vinteren endelig. Det betyder jo som sædvanlig udskiftning i fuglebestanden.

Mange arter er trukket sydover. Nogle knap så langt, andre flere tusinde kilometer. Alle for at finde et sted, hvor fødemulighederne er bedre.

I stedet for kommer der nu sjaggere, gulnæbbede svaner, bjergænder, lille skalleslugere, blå kærhøge, vandstær, bjerglærker, bjergirisk og snespurve for at nævnte nogle.

I det forløbne kvartal har mange fået set eller hørt hvidbrynet løvsanger. Færre har set aftenfalk, hvidvinget måge, fuglekongesanger.

Hvis du er heldig ser du måske silkehaler.

Alle er krydderier på det daglige.

Jeg håber, at det også vil lykkes jdig at få set nogle af sjældenhederne.

Under alle omstændigheder vil jeg ønske dig en glædelig jul og et godt nyt fugleår .

GENERALFORSAMLING I ORNITOLOGISK FORENING FOR ALS OG SUNDEVED

afholdes på Kasernen i lokale 3.45
søndag den 29. januar 2023 kl. 15.00

Dagsorden:

1. Valg af dirigent
2. Formandens beretning om foreningens virksomhed i det forløbne år.
3. Fremlæggelse af revideret regnskab.
4. Fastsættelse af kontingent.
5. Valg af medlemmer til bestyrelsen i henhold til foreningens love afsnit 5. (+ evt. suppleanter)
6. Valg af 2 revisorer til revision af regnskabet.
7. Indkomne forslag.
8. Eventuelt.

Forslag fra medlemmer til punkt 7 må, for at kunne behandles på generalforsamlingen, være formanden i hænde senest 1. januar.

**FORINDEN KL.12.30 VIL VI GÅ EN LILLE TUR VED ARNKILSØRE
OG SE PÅ ÅRSTIDENS FUGLELIV.**

Mødested: Yderste P-plads på Arnkilsøre. Turlleder Lars P. Hansen

BOGANMELDELSE

Af Ulla Warming

Fugleperspektiv af Jette Varmer

Bogens forfatter inviterer os med på en række fugle-og naturoplevelser i Danmark, Norge, Sverige og Færøerne. Det er ikke en fagbog, men en humoristisk fortælling om fuglenes adfærd i samspil med deres egen art, menneskene og samfundet omkring dem. Hun følger ægtefællen og sønnen i deres ornitologiske ture/rejser, men ser fuglene i et større perspektiv. Jeg blev både oplyst og underholdt og kan varmt anbefale bogen til alle naturinteresserede.

Udgivet 2018 forlag Demand

Priseksempel: 259,95 (Saxo)

Annonce

Outdoor i Centrum
www.outdooricentrum.dk

BØJDEN NOR - ET FAVORITSTED

Af Troels Torstein

Vi har nok alle et sted, vi ofte vender tilbage til – og det er selvsagt fuglene der trækker (fik vi den?) Et sted med flere forskellige biotoper og afvekslende oplevelser i vente er jo også med til, at vi vender tilbage.

Nu er fuglekiggeri jo for alle – der er lige fra ham der fodrer fatters franskbrødsænder i baghaven til ham der driver indgående studier over den lille skrigørns trækbevægelser. Personligt går jeg efter de dagligdags almindeligheder – fugle vi ser hver dag, samtidig med at jeg indånder den friske luft og lader alle tanker ude. Det er klart for lidt, jeg kigger

på fugle, men så meget større er glæden ved at suge hvert minut til sig når lejligheden endelig byder sig

Så nu vil jeg fortælle jer om mit favoritsted – ordet lyder måske lidt patetisk,

men det er nu alligevel nok det sted jeg ret tit besøger selv om det er på gennemfart. Når jeg på vej fra familiebesøg på Fyn skal tilbage til Sønderborg tager jeg færge fra Bøjden – og jeg kommer ofte en time eller mere før min færge sejler, for her ligger et fantastisk eldorado for fugle – Bøjden nor. Der er virkelig lidt af hvert her i noret – der er marker bagved noret, der er ret høje træer hvor man af og til kan spotte en havørn, der kigger på blishøns og gæs, og der er den skønneste strand hvor man kan gå og kigge ind over noret. Der er et par fugleskjul i den østlige ende, men jeg synes nu jeg har mest fornøjelse af vejen ud over noret og turen langs stranden med det flotte overblik over fuglenes fristed. Så er der også for noget tid siden bygget et udkigstårn i færgehavnen. Her har fugleværnsfonden virkelig et af sine fine steder. For vadefugleentusiaster er der virkelig noget at komme efter – Rødben, strandskader, storpræstekrave, almindelig ryle, hvidklire – ja det er bare nogle af dem jeg har set. Stor regnspeve (ja, jeg ved godt at det i det professionelle og rationelles hellige navn hedder Storspeve – men for mig er det nu ikke nær så malerisk som Stor regnspeve) ja, den kan man også være heldig at se. Om efteråret kan man se hjejler i hobetal, der får sig en rast her i noret. Om vinteren ses der svimlende mængder af

ænder – der kan jeg se troldænder, bjergænder og taffelænder. Så er der kæmpeflokke af gæs at se på. Bramgåsen er for mig noget af det mest fuldendte, man kan se af gæs – jeg talte her i efteråret 400 Bramgæs og i øvrigt 500 Grågæs. På Dof-basen havde man samme dag også meldt om 700 Bramgæs – så jeg har da i hvert fald ikke overdrevet. Jeg er nok ikke ret flittig bruger af basen, men når der er noget, jeg synes jeg vil skrive, er jeg glad for appen ”Dof-basen mobil”. Med den kan jeg stå på stedet og taste direkte ind i basen.

Vores forening er ved at få øjnene op for ”mit” fine sted; f.eks har jeg været på tur med Else ved Bøjden nor – den tur håber jeg at kunne gøre med mine fuglevener igen en dag, for jeg har set i turplanen, at hun forfølger succesen fra sidst. Det er vel også snart sagt lige så nemt, og vel også prismæssigt overkommeligt at tage til Bøjden nor som at tage til Rømø, og jeg tror bestemt at gevinsten er konkurrencedygtig!

Prøv at se hvad Dof-basen kan opvise af tilbud fra noret – der er garanteret inspiration at hente!

Så fuldender det endelig turen med den skønneste sejltur på Fynshav – den nyder jeg utrolig meget, så jeg mangler bestemt ikke en bro. Her kan man nyde den friske luft og måske se marsvin – og jo - selvfølgelig flere fugle – ederfugle i Helnæsbugten – måske havlit om vinteren og ellers kommer der måske skalleslugere i kikkerten.

- Bare et lille indspark i debatten om andre/nye emner til fugleture

Bøjden Nor
Foto: Fugleværnsfonden

DYSTER FREMTID TRUER FLØJLSAND OG EDDERFUGL

Tæt på halvdelen af verdens fuglearter er i tilbagegang, og hver ottende art er truet af udryddelse. Det viser rapporten, *State of the World's Birds*.

Af de cirka 11.000 fuglearter i rapporten bliver 274 af dem regelmæssigt set i Danmark. 118 af dem - over fire ud af ti - bliver der globalt færre af.

Rapporten vækker fortvivlelse i Danmarks Naturfredningsforening (DN):

- Det skyldes primært, at vi mennesker med vores landbrug, skovbrug, ressourceudvinding og forurening fylder så meget, at der ikke er plads til naturen, siger præsident Maria Reumert Gjerding.

Cirka hver tolvte af de fuglearter, der jævnligt besøger Danmark, går en usikker fremtid i møde globalt.

Fløjlsanden, turtelduen og aftenfalk er på verdensplan truet af udryddelse. En fugl som edderfuglen er tæt på at være det. Sidste år slog en rapport dog fast, at den allerede var det i Europa.

Nogle af de truede fugle ses ifølge Knud Flensted, biolog i DOF Birdlife, tidligere Dansk Ornitologisk Forening, ikke så hyppigt i Danmark og yngler ikke her.

- Flere af de truede arter er havfugle, og det understreger Danmarks store betydning. Især for vand-, svømme- og vade-fugle.

- Her spiller Danmark en helt afgørende rolle. Ikke bare for fugleliv, men for biodiversiteten i det hele taget, siger biologen. Det skyldes, at vi geografisk har en nøgleposition. Vi ligger nemlig på kanten mellem Nord- og Østersøen og mellem Skandinavien og Centraleuropa.

Han opfordrer til, at der i det danske landskab prioriteres plads til natur, der får lov til at være natur på naturens præmis-

ser.

Ifølge miljøminister

Lea Wermelin (S) understreger rapporten, at vi står midt i en naturkrise. Hun glæder

sig over de nye

nationalparker. Danske initiativer gør det dog ikke alene.

Hun har derfor et klart mål for FN's topmøde om biodi-

versitet, COP15, til december:

- Vi skal gå derfra med en "naturens Parisaftale", hvor verdens lande går sammen om at beskytte den globale natur.

- Vi skal have en global målsætning på 30 procent beskyttet natur - både til lands og til havs, siger hun i en skriftlig kommentar.

Artiklen har været bragt i flere danske aviser, og bringes i Panurus efter tip fra Kaj Abildgaard

Billedet af edderfugl og sortand er konstrueret af redaktøren

SIDE 9 FUGLEN

Frit efter Ekstrabladets koncept

Af Klaus Bo Jensen tekst og foto

Gråand (hun)

Navn:

Egentlig gråand - men hvorfor det! Jeg er brun, og min ud-kårne er lækker grøn, mørk-brun, gul, sort og hvid. Endda med "krøller" på halen, og så i "changerende" farver på hovedet.

Min ynglings mad:

Selvfølgelig andemad, men jeg tolererer også bund(sø) græs. MEN franskbrød er et NO-GO.

Min ynglings musik:

Vi kommer IKKE uden-om.....**RAP**.

Men denne danske vise er heller ikke ringe:

"En ælling fra Jelling blev sendt til tælling af en kælling - sikke en fortælling. Noget af en melding - her under min fældning. Noget værre pære-vælling".

MIT HÅB FOR.....

Foråret:

Mine bejlere bør være mere skånsomme - ikke dette evindelige mande-gruppe-pres af 2-5 "hormon-ænder"

Sommeren:

En stille periode, hvor mine 8 - 12 "æg-te" unger kan få en tryk opvækst.

Efteråret:

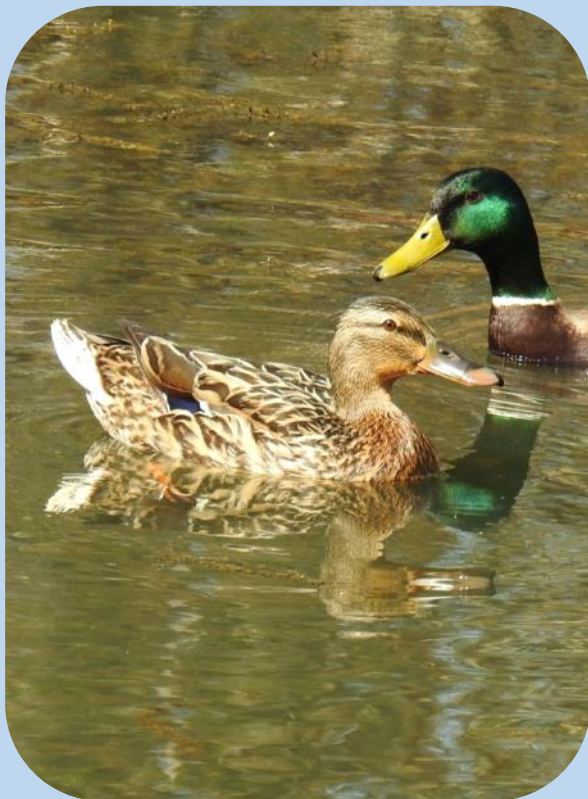
Grå stær og sløret blik hos sæsonens jægere.

Vinteren:

Fredfyldte dage i hvilken-som-helst-andedam i området.

"Når jeg er borte....."

Husk mig som den lille sprøde sag, der også smagte godt til lidt rødkål og piskefløde.

KATHOLM – EN SÆRLIG LOKALITET I ENGFUGLEPROJEKTET

Af Lars Peter Hansen og Henrik Henriksen

Den lille ø Katholm, der ligger i den nordøstlige del af Augustenborg Fjord, har altid været noget særligt, og den er samtidig en af de lokaliteter, som har været fulgt i Engfugleprojektet i 2022.

mange flere observationer end fra land, og de ynglende fugle lod sig ikke mærke af en lille robåd. I juli var rederne forladt og det var derfor forsvarligt at aflægge en besøg på øen, igen sammen med Peter. Selvom der er lavvandet rundt om

To af de fire optællinger blev foretaget med teleskoper fra land, men vi var klar over, at en betydelig del af øen ikke kunne iagttages på denne måde. Sammen med Peter Sandholdt, der forpagter øen, foretog vi en stille formiddag i maj en rotur i en jolle rundt om øen. Det gav

øen skærer strømrønder sig ind, så øen kun er tilgængelig med båd.

Katholm har en særlig og for mange småøer og holme atypisk tilblivelse. Den var oprindelig landfast og en såkaldt krumodde. På et tidspunkt er vandet brudt gennem denne odde og strømrønder og mange års erosion har gjort, at der i dag er ca. 100 m fra fastlandet til øen, hvor der er kortest. Mange andre mindre øer og holme er dannet ved sandaflejringer, men ved rundgang på øen ses der mørkt svampeagtigt tørv helt ud i strandkanten som bevis på, at øen har en anden tilblivelse.

Indsamlede mågeæg (arkivbillede)

En tur i de gamle lokalarkiver viser, at Katholm har var et yndet udflugtsmål for både privat og kommerciel indsamling af mågeæg. Handel med indsamlede mågeæg har været meget udbredt i Danmark, og under 2. verdenskrig blev der i et enkelt år indsamlet over 1 million æg. Det var først i slutningen af 1950'erne, at sundhedsmyndighederne satte en stopper for anvendelse af mågeæg i bagerier, men helt op i 1970'erne skønnes det, at der på Katholm er blevet samlet over 10.000 æg om året til privat anvendelse. (DOFT 1984 side 93-98 – Anders Pape Møller)

I dag har fuglene øen helt for sig selv det meste af året. Peter Sandholdt har gennem mange år forpagtet øen og anvender den til græsning med færøske får. De sættes dog først over på øen i slutningen af juni af hensyn til de ynglende fugle og bliver der til sidst på efteråret. Fårenes afgræsning har gjort, at øen ikke gror til med mindre træer og buske. I dag er den

mest udbredte vegetation strandmælde, salturt og græs, hvilket passer de jordrugende fugle fint. Langsomt men sikkert har Sølvmågen gennem de senere år overtaget mere og mere af øen. Flere steder er der kun ca. en meter mellem rederne. For år tilbage havde Hættemågerne og senere Stormmågerne en koloni på øen. Stormmågerne holdt længst ud og var til sidst kun i den sydlige ende af øen. Stormmågerne er fortsat i området i det tidlige forår, men når Sølvmågerne har etableret deres reder, ses Stormmågerne ikke mere. I den nordlige del af øen yngler ca. 10 par Svartbag og formentlig et par Sildemåger. Blandt Sølvmågerne yngler et halvt hundrede par Ederfugle, hvilket også er kendt fra andre Sølvmågekolonier. Ederfuglene nyder god beskyttelse, blandt de mange og altid årvågne Sølvmåger, blot de omhyggeligt sørger for at dække æggene i reden, når den kortvarigt forlades for at fouragere, da Sølvmågerne ikke kan lade en synlig frokost bestående af Ederfugle

stå urørt.

Inde på øen findes et søområde samt flere brede, men lavvandede kanaler samt enkelte steder mudderflader. Vi blev således overrasket over at støde på en flok fouragerende Ryler inde midt på øen. At der blandt dem også viste sig at være en Krumnæbet Ryle gjorde ikke overraskelsen mindre.

Årsagen til Sølvmågernes store yngle-

succes og det, at de i praksis har overtaget hele øen, må blandt andet skyldes et stort fødegrundlag og en uberørt ø, hvor der ikke findes pattedyr. Andre steder i landet rapporteres om reduceret ynglesucces for Sølvmåger, og en mulig forklaring angives at være nedlukning af minkfarmene, hvorfra mågerne hentede føde. Antallet af ynglende Sølvmåger på Katholm er mindst på niveau med tidlige-

re optællinger. Flere steder på øen fandt vi knoglerester, der lignede afskårne ribben fra grise. Et enkelt af fundene var endda et helt rødtligt og dermed relativt friskt ben. Om disse stammer fra slagteriet i Blans eller andre steder fra er uvist, men ud fra de mange ungfugle på øen, er der bestemt ikke noget der tyder på, at Sølvmågerne på Katholm mangler fødegrundlag.

Ud over Sølvmågerens succes er de ynglende Ederfugle også værd at bemærke. Af Engfugleprojektets rapport for det første år fremgår det, at Katholm er det eneste sted, der er fundet ynglende Ederfugle. Når alle æggene i en rede er klækket, leder hunnerne deres unger ud i vandet. De slutter sig ofte sammen i større eller mindre flokke og søger straks væk fra Katholm, for ikke at levere for mange unger til Sølvmågerens frokostbord. I større eller mindre grupper kan de derfor træffes i de omkringliggende vige

og bugter.

Begge arters succes på Katholm hænger utvivlsomt sammen med, at der ikke er forstyrrelser fra mennesker, hunde, ræve, rotter eller andre, der ofte kan gøre livet surt for jordrugende engfugle.

Der er i yngletiden observeret kitesurfing tæt på øen. Farvandet er ideelt, da der altid kan findes læ for bølger, men der er risiko for pludselige forstyrrelser, der kan skræmme fuglene. Det er specielt kritisk, hvis Ederfuglene i al hast forlader deres reder, og ikke får dækket æggene med dun, da Sølvmågerne så ser deres chance for et måltid bestående af ederfugleæg. OAS og DOF-Sønderjylland har rettet henvendelse til Sønderborg kommune og opfordret til at lave begrænsninger for sejlads i området i yngletiden, sådan som det er tilfældet ved flere mindre øer og holme i blandt andet området syd for Fyn. I skrivende stund afventes svar.

Katholm og ynglefuglene har været holdt under observation gennem mange år. I over 30 år har Kjeld Tommy Pedersen således aflagt et eller flere årlige besøg på øen for at ringmærke øens fugle. Det er i alt blevet til flere tusinde ringmærkede måger. For fuldstændighedens skyld skal nævnes, har han sat ringe på over en kvart million fugle. Når der i området omkring Als således observeres en ringmærket Sølvmåge, er der meget stor sandsynlighed for, at den er fra Katholm. Der er observeret både ringmærkede Sølvmåger og Svartbag, der ud fra ringmærkning, tilbagemelding fra Ringmærkningscentralen, afslører, at nogle af fuglene startede livet på Katholm over 20 år tidligere. Under besøget på øen i juli havde vi blandt andet fornøjelse af at se en

af årets netop ringmærkede Sølvmågeunger. Den har nummeret **V.LVU**, så hold øje med ringmærkede måger, når områdets havne eller broer besøges og undersøges med teleskop eller kamera. Det kunne jo være, at det er den fra Panurus

Engfugleprojektets første år er gået, men med den viden, der er indsamlet, giver det mulighed for, at 2023 kan blive endnu mere fokuseret, og der vil fortsat blive holdt særligt godt øje med fuglene på Katholm.

**Tekst og foto:
Henrik og Lars Peter**

Annonce

bleshøyt optik

E T A B L E R E T I 1 8 8 7

LIDT OM MÅRHUNDE

Af Kaj Abildgaard

Danmark er mårhunden primært etableret i Sønderjylland, Vestjylland og på Djursland.

I kraft af mårhundens evne til at svømme kan den muligvis udgøre en trussel mod ynglende fugle på småøer og holme, som normalt er fri for rovpattedyr. Der gøres derfor en stor indsats for at begrænse eller udrydde mårhunden i Danmark.

En mårhund er drægtig som 1-årige. Den kan få kuld et par gange om året med op til 10 hvalpe.

I år indtil nu er der ved Mjang Dam skudt 27 dyr. 10 i vestenden og 17 omkring Thorup Made. Iblandt den sidste gruppe var der 9 hvalpe.

I Nørreskoven er der nedlagt 3 stk. På Kegnæs er der set 6 på en græsplæne (samt to legende hvalpe på Nørre Landevej ved Gåsvig, set af redaktøren på vej hjem).

Jeg har undret mig over manglende ændrer ved Thorup Made den sidste måneds tid og tænkt om det kunne skyldes mårhunde?

Foto og tekst herunder erhvervet på Naturstyrelsens hjemmeside

FAKTA OM MÅRHUNDEN

Mårhunden er på størrelse med en ræv. Den måler 50-80 cm uden halen, som er ca. 18 cm. Over skulderen måler den ca. 20 cm. Mårhunden kan veje op til 10 kg.

Mårhundens pels varierer i farven i gullige, rødlige og grålige toner blandet med sorte hår på ryggen og skuldrene. Hal-

sen, brystet, oversiden af halen samt de slanke ben er typisk sorte eller sortbrune. Mårhunden kan også kendes på sin sorte ansigtsmaske, der dækker øjnene og underansigtet, og sin hvide snude. Pelsen er kraftig - særligt om vinteren - og halen er stor og busket.

Mårhundens korte ben gør, at den ikke er en god løber, og den kan i sine bevægelser virke lidt klodset.

FJELDVÅGEN

af Klaus Bo Jensen

Du sidder sikkert nu her i december måned med dit elskede Panurus i hånden og læser lidt om vores dejlige fugleverden. Netop nu her i vinterhalvåret er det den bedste mulighed for at kunne opleve fjeldvågen derude, idet den alene er en vintergæst hos os. Derfor blev den også tidligere kaldt for vintermusvåge.

Den yngler bredt i de nordiske lande og også langt ind i Rusland og over til Sibirien. Vinterkvarteret er bl.a. her i Danmark, men også i det centrale og østlige Europa.

På ynglepladserne holder den især til i skovområder, der grænser op til højjældet og i området deromkring. Også i det åbne fjeldlandskab. Den lever udeluk-

kende af smågravere og især markmus og lemminger. I tidligere år, hvor man faktisk kunne opleve større lemming-år hvert 4. år, kunne fjeldvågebestanden øges betydeligt med større kuld. Disse lemming-år ser man ikke så meget længere, hvorfor det også kan ses i bestandsudviklingen, og i de vinterbesøg vi har. Der er langt færre fjeldvåger hos os om vinteren nu, end for 10 – 30 år siden. På fødesøgning ses fjeldvågen ofte "musende" og dette er mere vedvarende end hos musvågen. Gerne en 10 – 15 meter over jorden. Her vil man også kunne se, at fjeldvågen er lidt større end musvågen. Den har længere og bredere vinger. Halen er også længere, og når den "muser" er halen mere udbredt.

Foto: Klaus Bo Jensen

Men hvordan ser man så forskel på en fjeldvåge og en musvåge, som jo kan forekomme i alle lyse og mørke varianter. Mit bedste bud er "de 3 mørke punkter" man ser hos især hunnen og de juvenile fugle. De har 2 mørke knoer på vingeundersiden og en mørk bug. Så har de en lys hale med et bredt mørkt endebånd. Hannen kan have en 2-3 flere smallere halebånd også. Og så har de alle en lidt bred mørk vingebackant set fra undersiden. Set fra oversiden vil jeg især koncentrere mig om den lyse hale med det brede endebånd.

At fjeldvågen er lidt større, flyver lidt langsommere og mere adstadigt end musvågen, og har lidt mere hævede vinger og lidt mere knæk mellem arm og hånd, kan være utrolig svært at se derude i felten. Er du så heldig at have den til at sidde på en hegnsplæ, kan du måske observere, at fjeldvågen har fjer, der dækker tarserne ned til kloen. Derfor blev den også i "gamle dage" kaldt en loddenbenet musvåge.

Under trækperioden er der rimelig stor forskel på, hvor i Danmark man kan opleve fjeldvågen. Om efteråret starter trækket i september og ind til start november. Her er det pga. geografien især på Sjælland, Falster og Bornholm at man kan se den trække enkeltvis eller i flokke af musvåger. Omvendt om foråret, når de skal nordpå igen, er Nordjylland og især Skagen et super sted fra slut marts og til medio maj.

Men nu skriver vi "vinter" og du er bosid-

Foto: Svend Anker Schwebs

dende i Sønderjylland, og hvad gør man så.

Jeg ville helt klart tage til Ballum enge og Rømødæmningen. Her rester der hver vinter enkelte fjeldvåger i de åbne arealer og strandenge. Jeg har faktisk flere gange være så heldig at køre over dæmningen imod Rømø, hvor fjeldvågen har "muset" lige ved vejen. Så det er mit bedste bud. Vi kan også finde den i Tøndermarsken og herovre i det østlige Sønderjylland, men her er den bestemt mere sjælden. Men tjek lige de mange vintermusvåger langs Sønderborg-motorvejen, for der kunne sagtens sidde en fjeldvåge iblandt.

ENGFUGLEPROJEKTET

Af Jesper Tofft og Gert Fahlberg

Første sæson med engfugleprojektet på den sønderjyske østkyst. 26. oktober 2022.

Idé og formål

Der har både i Panurus og på DOF-Sønderjyllands hjemmeside været omtale af det store fælles-foreningsprojekt vedrørende ynglefugle på de østsønderjyske strandenge og andre væsentlige kystfuglelokaliteter som enkelte småøer. Idéen til projektet opstod ud fra det indtryk, som vi har fået gennem de senere år, at især vores vadefugle er gået en del tilbage eller endog helt forsvundet fra mange af de østsønderjyske strandenge. Ligesom ved Vadehavet, hvor man dog via de professionelle årlige optællinger i regi af det internationale vadehavssamarbejde med Tyskland og Holland, har en god viden om, hvordan det står til. Tanken var således, at vi skulle prøve på at få en status for engfuglesituationen på de østsønderjyske strandenge for dels at se hvordan det mere konkret står til, og om man kan gøre noget for at forbedre en forventet kritisk situation. Vi blev også inspireret af DOF-Fyn, som er i gang med en flerårig optælling af de mange små øer. Vi kunne glæde os over en stor opbakning og interesse fra medlemmerne, så næsten alle lokaliteter hurtigt kunne dækkes, og internt af en stor organisatorisk indsats fra Peter Brusendorff. Der blev i alt udpeget 37 lokaliteter, som vurderedes at være mere eller mindre værdifulde strandenge og småøer, som skulle undersøges. De blev opdelt i 3 grupper; Broagerland med 7 lokaliteter, Als med 21 lokaliteter og Haderslev Næs med Årø samt Kalvø med 9 lokaliteter. I

Aabenraa Kommune blev kun Genner Bugt med Kalvø og strandenge undersøgt, mens Barsø blev prioriteret ned pga. traditionelt meget få kystfugle. Evt. kan Barsø besøges i 2023. Desuden kunne vi ikke få øen Linderum ud for Haderslev Fjord med, da der ikke er offentlig adgang til øen. Vi vil dog se, om vi kan finde en ordening med tilladelse til optælling på Linderum i 2023.

Afhængigt af hvor stor interessen var for at deltage i projektet, blev de udpegede lokaliteter opdelt i prioritet A - de største og vigtigste, og prioritet B - de mindre betydningsfulde steder. Ved afslutningen af sæson 2022 kan vi konstatere, at der foreligger mange fine data, bl.a. fra dele af Als og Årø. Men der er også en del lokaliteter, hvor vi vurderer at de foreliggende oplysninger ikke er fyldestgørende, og at der ikke er registreret så ENGFUGLEPROJEKTET. Se kort med lokaliteter STATUS EFTERÅR 2022 mange gange om ønskeligt - mindst 4 gange fra slutningen af april til midt i juli for at få en god dækning. I det følgende giver vi et sammendrag af resultaterne fra 2022, mens der efter projektets afslutning i 2023 kommer en større rapport med data fra alle dækkede lokaliteter

Hvilke arter skulle eftersøges?

Tanken var, at vi primært skulle gå efter de typiske strandengs- og kystfugle, der er tilknyttet det dels salte, dels ferske miljø ved kysterne: vibe, strandskade, stor præstekrave, rødben, klyde, alle måger og terner, andefugle samt småfugle som engpiber, rørspurv og gul vipstjert. Nogle af de lidt større lokaliteter omfatter også små ferskvandssøer, så vi en del steder også har fået en række deciderede ferskvandsarter med som lille og gråstrubet lappedykker, grågås, gråand, rørhøg, vandrikse, blishøne m. fl. med. Herunder giver vi en kortfattet oversigt over hvad der er fundet rundt omkring i projektets første sæson. Efter anden og sidste sæson i 2023 kommer der en større og mere detaljeret rapport om projektet med resultater og anbefalinger.

Broagerland

Her er der en række fine og mest små engområder beliggende rundt langs kysten med bl.a. en interessant flora og forekomst af strandtudse. Mosen bag Vemmingbund sommerhuse er dog et mere ferskt område, og blev ikke optalt i år. Der er dog kun fundet meget få vadefugle på Broagerland. Kun Dynt Strandmose, som uden tvivl er den vigtigste lokalitet i dette område, kunne opvise flere ynglende vadefugle med 1-2 par af vibe, strandskade, stor præstekrave og rødben. Derudover blev der kun fundet et enkelt par strandskade ved Spar Es. Ved Kragesand sås i begyndelsen af sæsonen et par store præstekraver, men de forsvandt siden. Efter optællerens vurdering pga. megen færdsel ved Gendarmstien. Engpiberen kunne dog findes med 2-3 par ved de fleste lokaliteter. Alle lokaliteter blev afgræsset, hvilket er vigtigt for forekomsten af de arter som f.eks.

vibe og strandskade, som foretrækker den korte vegetation

Als

Øen huser en lang række, mest små, kystlokaliteter med strandeng og dermed muligheder for ynglende strandengsfugle. For at skabe bedre overblik har vi valgt at opdele Als i fire områder: 1) nordkysten, 2) vestkysten, 3) øst- og sydkysten og 4) halvøen Kegnæs. Nordkysten På nordkysten finder man en række mindre lokaliteter med strandenge og til dels bagvedliggende strandsumpe: Farresdam, Lønsømade, Hellesø, Bjørnkær, Hopsø Made og Tontoft Nakke. På næsten alle lokaliteter findes ynglende stor præstekrave, engpiber, rørspurv og rørsanger. Farresdam, som gennem mange år har været kendt som en fin strandengslokalitet, skiller sig ud ved endvidere have ynglende strandskade og rødben, samt ynglende knopsvane, grågås og gravand. Også ved Hopsø Made og Tontoft Nakke blev der gjort fine observationer. Ved Hopsø Made med ynglende STATUS EFTERÅR 2022 rødben, lille præstekrave og skægmejsje og ved Tontoft Nakke med ynglende vibe, stor præstekrave og strandskade. Af andre interessante iagttagelser kan det nævnes, at der var digesvalekolonier nær Hellesø og ved Farresdam, og flere steder var der nattergal og blåhals i strandsumpene bag ved. Vestkysten På vestkysten indgår følgende strandengslokaliteter i projektet: Lyngen Strandeng, Hardeshøj, Sandvig, Stevning Nor, Katholm, Sebbelev Nor (nord), Sebbelev Nor (syd (Ny Stavnsbøl)). I dette område gjorde især Sebbelev Nor strandenge sig bemærket ved ynglende strandskade, stor præstekrave, vibe, rødben, gravand, engpiber og rørspurv. Også på øen Katholm blev der gjort fine yngleagttagelser med 25-30 par ederfugle, samt ynglende sølvmåge (500-700 par), svartbag (5-7

par) og strandskade. På de øvrige mindre lokaliteter fandtes enkelte par af stor præstekrave, strandskade, engpiber, rørspurv og rørsanger og ved Sandvig endvidere vibe og 2-3 par rødben. I strandsumpene i tilknytning til disse lokaliteter var der fund af grågås, gråand, rørsanger, kærsanger og nattegal.

Øst- og sydkysten

På øst- og sydkysten indgår fire lokaliteter i projektet: Havnbjerg Strand, Fjordmosen/ Bosted Made, Humlemade og Trillen. Lokaliteterne på disse kyststrækninger husede alle små bestande af stor præstekrave, strandskade, engpiber og rørspurv – i Fjordmosen endvidere to par viber. Ved Fjordmosen var der endvidere ynglende grågås, bynkefugl og sortstrubet bynkefugl – og den del af engene, der ligger nærmest Nørreskoven holdt et par traner til i en periode. Yngel blev dog ikke påvist. Ved Trillen blev der yderligere fundet ynglende gravand, rørhøg og blåhals.

Kegnæs

Der foreligger desværre ikke data fra Kegnæs med de 4 udpegede lokaliteter Hartsø, Hjortholm, Grønmark og Kegnæs Drej. Derfor er det vigtigt, at disse lokaliteter optælles grundigt i 2023.

Haderslev Næs

Her er Halk Nor og Bankel Nor/Sø de vigtigste lokaliteter, men projektet inddrager også engen ved Haderslev Fjord ved Starup og Fuglevig. Fra den egentlige yngletid for vadefuglene foreligger kun nogenlunde dækkende data fra Halk Nor, og fra Bankel kun fra begyndelsen af sæsonen. Man skal være opmærksom på, at der sagtens kan dukke flere fugle og arter op i løbet af maj-juni måned. F.eks. terner og rødben samt klyde, der er kendt for at kunne etablere sig i anden halvdel af maj. De foreliggende data taler om følgende tal for de to lokaliteter til-

sammen: strandskade 5 par, stor præstekrave 2 par, vibe 6 par, rødben 4-6 par, klyde 4 par, havterne 2 par samt (kun) 4 par engpibere. Ved engområdet ved Haderslev Fjord øst for Starup Kirke er der fundet strandskade, vibe og rødben – samt ynglende rørhøg. Vi vurderer, at tallene fra Halk Nor og Bankel må være i underkanten af de reelle forekomster, hvilket der bør ses nærmere på i 2023.
STATUS EFTERÅR 2022

Årø

Årø har gennem mange år været et vigtigt kystfugleområde med flere adskilte strandengsområder; nogle af disse dog ikke saltpåvirkede, da de ligger bag diger. Dertil kommer den store Årø Kalv, som er en meget langstrakt halvø på øens østside og omgivet af fladvand. Her har der gennem mange år ynglet større mågekolonier og dertil havterne og klyder, men en efter sigende stor bestand af ræve og mårhunde på øen er nok en væsentlig grund til de efterhånden vigen- de tal for disse kolonier, som jo er både meget synlige og støjende, så de tiltrækker sig opmærksomhed. Ja, og nu er de forsvundet. For der blev heller ikke i 2022 fundet sikkert ynglende måger og terner på Årø Kalv, og det kan næsten ikke være andet end landrovdyr som er grunden hertil. Til gengæld en del vadefugle, herunder op til 10 par viber og 6 par rødben, men ingen klyder. Også svømmefugle som knopsvane, grågås, gråstrubet lappedykker og toppet skalle- sluger blev fundet på Årø Kalv. På selve Årø blev der i tilknytning til strandenge m.v. fundet en helt lille hættemågekoloni samt ande- og vadefugle. Herunder 8-10 par viber, 4-8 par strandskader, 2-4 par rødben samt 1-2 par klyder.

Kalvø i Genner Bugt

Denne lokalitet ligger isoleret ift. de øvrige. Der er lidt strandeng ved kysten, men der er ikke set ynglende vadefugle.

Udvalgte arter

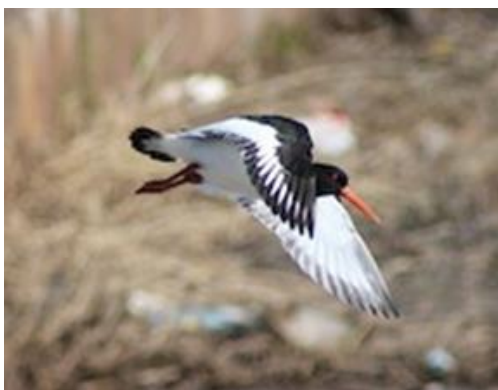
Vi vil her omtale nogle udvalgte arter og

artsgrupper baseret på det indsamlede materiale. Dels de 5 arter nævnt i tabellen, dels toppet skallesluger og ederfugl samt måger/terner

Klyde

Klyden er i Østsønderjylland, så vidt vides, kun regelmæssig ynglefugl ved Hindemaj-søen vest for Haderslev, samt ved kystlokaliteterne Årø Halk og Bankel. Så vidt vides skifter arten kun mellem de sidstnævnte lokaliteter. Ved denne undersøgelse blev den fundet ved Årø og Halk med tilsammen 5-6 par. Vi vurderer at dækningen for denne art er god.

Strandskade

Det er den eneste vadefugleart, som er tilpasningsdygtig på den måde, at den kan finde på at tage nye ynglesteder i brug som bygninger, hvorved den kan yngle i fred for i hvert fald landrovdyr. Men i denne undersøgelse har vi søgt efter den på de traditionelle ynglesteder

som kystlokaliteter og strandenge, hvor det menes at ynglesucces er ret lav. Der er i denne undersøgelse fundet 30-42 par. Men da der ikke foreligger data fra Kegnæs, Barsø, Linderum, og STATUS EFTERÅR 2022 da Haderslev Næs vurderes ikke at være fuldt dækket, mener vi, at den reelle bestand kan ligge på mindst 45-50 par. Det skal endvidere nævnes, at arten også kan findes på kyststrækninger udenfor de undersøgte strandenge.

Vibe

Det er skuffende, at vi kun har kunnet finde godt 30 par viber på hele den sønderjyske østkyst. Det står især dårligt til på Als og Sundeved, hvor der kun er fundet et enkelt par på Broagerland, mens der på hele Als kun er fundet 11-13 par. Det er ikke noget nyt, da en undersøgelse af kystlokaliteter på Als nord for en linje Sandvig-Havnbjerg Strand i 2014 kun fandt ét par viber. I år er der trods alt fundet 5-6 par i samme område. Der er samlet registreret 31-37 par, men da der mangler data fra Kegnæs og vi vurderer at der kan være flere ved Haderslev Næs (Halk og Bankel), vurderes den samlede bestand at ligge på 40-45 par.

Stor præstekrave

Vi synes at denne art har overrasket positivt, idet den faktisk er fundet rigtig mange steder på Als og ved Haderslev Næs med Årø. Langt de fleste steder dog kun med et enkelt par. Hvert enkelt par kræver ofte et territorium på flere hundrede meter strand, så alene det begrænser det mulige antal par. Vi bør glæde os over, at den store præstekrave trods alt stadig er til stede på mange af vore strande. Der er registreret i alt 15-21 par, og vi vurderer at den reelle bestand kan ligge på ca. 25 par.

Rødben

Ved den nævnte undersøgelse på Nordals i 2014 (se under vibe) blev der kun fundet to par rødben. I denne undersøgelse er der dog registreret 4-5 par på de samme lokaliteter. Samlet kun et enkelt par på Broagerland og 8-10 par på Als, hvor Kegnæs ikke er medregnet. Fremgangen kan hænge sammen med, at der

er iværksat afgræsning på flere strandenge. I hele Østsønderjylland er der optalt 18-26 par i 2022, og vi vurderer at den reel bestand kan ligge på 30-35 par, måske flere.

Engpiber

Denne art er ikke som vadefuglene afhængig af afgræssede enge, men trives ret fint i højt græs. Men det ser alligevel ud til, at den godt kan lide en kombination af afgræssede enge med kort vegetation, hvor den kan løbe omkring og fange insekter, og områder med langt græs, hvor den kan skjule reden. Vi finder det glædeligt, at den stadig findes på næsten alle strandenge med typisk 1-3 par. Der er registreret i alt 43-63 par, en lidt for stor margin, synes vi. Da Kegnæs mangler, og der kan være flere par på Haderslev Næs, vurderer vi, at den samlede bestand kan ligge på 70-80 par. STATUS EFTERÅR 2022

Ederfugl

Der er ved denne undersøgelse kun fundet ynglende ederfugl på øen Katholm i Augustenborg Fjord. Til gengæld med hele 25-30 par. Der er flere iagttagelser af at hunner med små unger, som for at undgå faren for at blive taget af de store måger, søger ind i de små røromkransede og mere beskyttede bugter ved f.eks. Ketting Nor og Sebbelev Nor. Tidligere ynglede ederfugl i ret store tal ved Årø. Måske ikke på selve Årø, men på de nærliggende ubeboede småøer Linderum, Bastholm og Småholmene. Disse øer er ikke optalt i år, og kun Linderum ligger inden for DOF-Sønderjyllands område, mens de øvrige hører under Assens Kommune. Men en gang kunne man se mange flokke af hunner med ællinger svømme rundt ved Årø. Det er ikke tilfældet i år, og vi må se, om den måske kan findes ved Linderum i 2023. Men foreløbigt har vi kun altså kun ét sted med ynglende ederfugle i hele Sønderjylland, nemlig Katholm, da den ikke yngler regelmæssigt i den sønderjyske del af Vadehavet, f.eks. på Rømmø

Toppet skallesluger

Denne art ser ud til at være på vej ud af den sønderjyske fuglefauna som ynglende. Årsagen er antagelig klimatisk, da den, ligesom andre arter i tilbagegang i Sønderjylland, har sin hovedudbredelse nord for Danmark. For 10-20 år siden ynglede den i pæne tal ved f.eks. Okseøerne i Flensborg Fjord samt omkring Als. I denne undersøgelse er den kun fundet ynglende ved Årø, hvor der er

registreret 1-4 par, og en hun er set med ællinger. Udenfor undersøgelsesområdet er der dog set to kuld ved udmundingen af Haderslev Fjord. Det ser ud til at de toppede skalleslugere, ligesom f.eks. stenpikker, forsvinder fra landsdelen – og det sker ganske upåagtet...

Måger

Der er kun fundet ynglende måger på Katholm (500-700 par sølvmåger og 5-7 par svartbag), Årø (18 par hættemåger) og på den meget lille Djævlø i Haderslev Fjord, hvorfra der meldes om 10-15 par sølvmåger, som dog blev heftigt præderet af det lokale havørnepar. Samlet meget lidt ift. tidligere tider, hvor Årø husede mange måger, og stormmåger ynglede spredt på strandene. Stormmågen og sølvmågen er dog i dag at finde ynglende på tage i byer og industriområder. Og i Haderslev Dam finder vi én af landets største hættemågekolonier.

Terner

To par havterner ved Halk Nor er alt der er fundet af ynglende terner på hele østkysten. Særdeles sløjt ift. tidligere tider, hvor der traditionelt har været ynglekolonier ved både Halk, Bankel og Årø.

Konklusion for 2022 og ønsker til 2023

Vi takker alle deltagere for deres indsats i år,

2022

- Der er ift. vores forventninger fundet flere rødben og store præstekraver end forventet
- Der er fundet færre viber, måger og terner end forventet
- Meget tyder på, at toppet skallesluger er ved at forsvinde som sønderjysk ynglefugl For så vidt angår undersøgelsens andet år, 2023, har vi følgende ønsker
- Alle tilmeldte deltagere igen registrerer fugle på deres lokaliteter iht. den tidligere udsendte vejledning med så vidt muligt 4 tællinger (gerne flere) fordelt fra sidst i april til ca. 1. juli med ca. 3 uger imellem hver tælling

- Hvis nogle ikke har tid og lyst til at fortsætte, så giv besked i god tid, så pågældende lokalitet kan blive dækket af en anden optæller
- Der er behov for særlige grundig registrering på Kegnæs og Haderslev Næs (Halk/ Bankel) samt Årø
- Vi vil se hvordan vi kan få øen Lindrum, som sandsynligvis rummer vigtige forekomster af eng- og kystfugle, dækket i 2023. Det samme gælder Barsø, som dog traditionelt kun rummer få engfugle
- Vi vil i 2023 gerne have flere oplysninger om sikker eller sandsynlig ynglesucces for vadefuglene
- Vi vil også gerne høre om observatørens vurdering af lokaliteternes tilstand, f.eks. om enge ikke bliver afgræsset og gror til, så de mister værdi for vadefugle
- Vi vil gerne høre, om der er væsentlige forstyrrelser.

Annonce

SIB®
BYGGERI
www.sib.dk

**Din professionelle
byggepartner**

GÆT'N FUGL

Løsning på GÆT'N FUGL i Panurus nummer 2022-3:

Foto: Anders Otto Nielsen

Husrødstjert.

Husrødstjerten er på størrelse med den mere almindelige rødstjert og er som den genkendelig på sin røde hale (stjert). Hannen af den europæiske race mangler rødstjerthannens rødbrune bryst. Det meste af fuglen er koksgrå, men den har en hvid vingeplet, der i flugten kun anes som et uskarpt vingebånd. Fuglen fremtræder meget mørk. Hunnen og ungfuglene er ensfarvet gråbrune, bortset fra den røde hale, og er tydeligt mørkere end hunnen af rødstjert. Husrødstjerten lever hovedsagelig af insekter og andre mindre hvirvelløse dyr. Den søger føde på jorden i højere grad end rødstjerten, men kan ligesom denne også fange insekter i luften eller tage dem på solopvarmede husmure, ligesom den i bjergområder kan tage dem på klippeflader. Uden for ynglesæsonen tager den også i et vist omfang bær og frø.

GÆT'N NY FUGL

Foto: Hanne & Jens Eriksen og lidt Photoshop

INDTRYK

Af Viggo Petersen

Fra Åbent hus i Nordals Naturskole.

Aktivitet: Fremstilling af små fuglefigurer i ler.

Deltagere fra OAS: Oliver, Klaus Bo og Viggo.

Indsat billede: Lille Arthur som var den første der var færdig.

Nederst: Oliver med kunder.

Fra Naturens Dag på Kær Vestermark

Deltagere fra OAS: Oliver, Klaus Bo, Kaj og Viggo samt Thomas fra Mc Nab.
Vi kørte en lille konkurrence, mest for de mindste.
Imens forsøgt vi at "sælge" OAS til de voksne.

Fra Naturens Dag på Universe

Deltagere fra OAS: Kaj, Lise og Viggo.
Ekstern konsulent Bjarne fra Mc Nab i Sønderborg der demonstrerede kikkertudstyr.
Igen en lille konkurrence, hvor deltagerne skulle parre voksne fugle med de respektive fugleunger.

FUGL 2022

: *Lars Peter Hansen*

Fuglesymposion i forbindelse med udstillingen FUGL 2022
Stor oplevelse på Johannes Larsen museet i Kerteminde.

OAS var godt repræsenteret lørdag den 12. november både på tilhørerpladserne og blandt kunstnerne ved det aktuelle arrangement, der trak fulde huse. Blandt de udvalgte 69 kunstnere var den tidligere OAS'er Bjarne Golles, som havde et par værker på den spændende udstilling. Bjarne Golles har lavet flere illustrationer i ældre Panurus'er.

Især var vi imponeret over den 80-årige, stadig forskningsaktive ornitolog og tegner, **Jon Fjeldså**, der præsenterede et levende og humoristiske indlæg "Fuglenes systematik og kunstnerforskerens sans for detaljer". Et vanskeligt emne, som han elegant belyste med

*Jens Gregersen fortæller om en inspirerende biologilærer, der startede hans fugleinteresse.
Foto: Lars Peter Hansen*

aktuelle DNA forskningsresultater fra de internationale samarbejdspartnere, der deltager i mange genomprojekter. **Jens Gregersen**, som vi sidst traf i DOF-Sønderjylland regi i 2019 i forbindelse med bogen Arktisk Sommer, havde et indlæg med titlen "Fugleliv – når tilværelsen skal tælles i fugle". Efter foredraget benyttede vi lejligheden til at foreslå en kommende OAS tur til hans spændende biotop, Vorsø i Horsens fjord, hvilket han mente var en udmærket ide!

*Torben Golles fotograferer Bjarne's flotte rovfuglejer
Foto: Lars Peter Hansen*

Benyt lejligheden, når du er i Kerteminde til et besøg på det smukt beliggende **Johannes Larsen museum** – et sandt museum for fugleelskere – og afsæt god tid!

OPSLAGSTAVLEN

TIL ALLE MEDLEMMER AF OAS

Kom og se
vores nye dejlige lokale
på Kasernen i Sønderborg.

Onsdag den 7. december 2022
Klokken 1900-2100

Foreningen er vært ved
gløgg og æbleskiver
(der er alternativer for gløggen)

Parker i kasernegården
Tag elevatoren til 3. sal
(Der er trapper til højre for elevatoren)

SILKEHALEN – INVASIONS ÅR I 2022/23? *Af Klaus Bo Jensen*

Med jævne mellemrum optræder silkehalen i større antal som vintergæst end ellers her i Danmark. Det kan skyldes f.eks. længere kuldeperioder i deres kerneområder i Nordskandinavien eller i Rusland. Der kan også skyldes fødemangel, hvor årets frøsætning på bærbuske er mindre end ellers.

Søger man lidt i DOF-basen kan man observere, at der her siden medio oktober er optrådt en hel del silkehaler rundt om i Danmark – endda i nogle pæne flokke antalsmæssigt.

De fleste ses i de "sædvanlige" områder, som er Nord- og Nordvestjylland, Djursland, Nordsjælland og på Bornholm. Vores område i det sønderjyske er som

sædvanlig dårlig repræsenteret i statistikken, selvom den er set i især øst-delen omkring Haderslev og Als allerede.

Fuglen er overhovedet ikke sky, og man kan være heldig med at komme tæt på flokken, hvis man lige får obs'et dem i villahaven med rønnebærtræer, eller langs et tjørnekrat derude i felten. Måske er du også heldig med at høre deres fortryllende kald, som lyder som små "juleklokker".

Jeg håber selv på, at det bliver i år at vi får flere besøg af silkehalen her i Sønderjylland. Min sidste observation af den ligger desværre helt tilbage til december 2019ovre på Kegnæs. Så nu er det tid til igen at få "én på opleveren".

*Silkehaler ved Mintebjerg på Als
Foto: Klaus Bo Jensen*

VANDHANE

(*Gallus aqua*)

Af Jan Kjærgaard Jensen

Vandhanen er en meget udbredt fugl. I næsten ethvert hus er der en bestand. Vandhaner må ikke forveksles med Vandhøns, der især holder til ved søer.

Den almindelige Vandhane er blank med en kort hals. De to køn er næsten ens, med en lille plet, rød eller blå, oven på hovedet. Det siges, at en høne der fryser, kravler ind under den varme hane. Derfor er den rødtoppede nok hannen.

Vandhaner, der holder til udendørs,

mangler den farvede plet. Videnskabelige undersøgelser har vist, at de er af den blå type.

På gader og stræder ses en granvoksen underart, Brandhanen. Hvordan kan ligestillingsrådet i grunden tillade, at man i alle landets byer kun holder Brandhaner – og ingen Brandhøner? Det er et kildent emne, men det formodes, at høner i almindelighed er mindre standhaftige end haner, når der rulles slanger ud.

Den havelevende Vandhane er udsat

for angreb af Vandslangen. Især i varme og tørre perioder kan den bide sig alvorligt fast i halsen på Vandhanen. Vandhanen er dog ikke helt forsvarsløs. Hvis den angribes, kan den udspy store mængder kold væske. På denne måde forsøger den at skræmme fredsforstyrren.

Små drenge er ofte så bange for at komme i kontakt med væsken, at de vander høns – især hvis den blandes med sæbe.

OAS AKTIVITETER 2023

Januar - marts

ØSTKYSTTUR ALS.

Søndag d. 15. januar kl. 10.00 - 12.00.

Vi finder det bedste sted at se efter vinterfugle på havet.

Vi håber på havlit, sortand, fløjlsand og nordisk lappedykker.

Mødested: P-pladsen ved Kegnæs Drej.

Turleder: Kaj Abildgaard. Tlf. 30 20 84 56.

Arr.: OAS/DOF Sønderjylland.

FUGLETUR MED EFTERFØLGENDE OAS-GENERALFORSAMLING.

Søndag d. 29. januar kl. 12.30 – 17.00.

Vi mødes på yderste P-plads på Arnkilsøre kl. 12.30. Her går vi en tur med turleder Lars Peter Hansen. Tlf. 40 87 62 44.

Generalforsamlingen starter kl. 15.00 i OAS-lokalet nr. 3.45 på Sønderborg kaserne. Opgang fra elevator i indergården. Foreningen giver en øl eller vand. Kontakt evt. formanden Kaj Abildgaard. Tlf. 30 20 84 56.

NYBØL NOR/SKODSBØL SKOV.

Søndag d. 12. februar kl. 10.00 - 12.30.

Nybøl Nor er opholdssted for mange af vinterens gæster.

I skoven holder vi udkik efter stand- og trækfugle.

Vi følger stien fra Havnevej i Egersund langs med noret og ind i Skodsbøl skov.

Mødested: Østenden af Havnevej i Egersund.

Turleder: Viggo Petersen. Tlf. 51 35 13 73.

Arr.: OAS/DOF Sønderjylland.

”JEP FINK PLANTAGE”, KLATTRUP MOSE OG HOSTRUP SØ.

Lørdag d. 18. februar kl. 9.00 – 12.00.

NY lokalitet og NY turleder.

Erik tager os med rundt i sin ”baghave”, og fortæller om stedets fugle.

Lokker det, hvis vi fortæller, at duehøgen og stor hornugle har ynglet derude.

Mødested: I skovkanten 200 m efter Flensborgvej 332, Sdr. Hostrup.

Turleder: Erik Faudel. Tlf. 21 20 62 03.

Arr.: OAS/DOF Sønderjylland.

ÅRTOFT PLANTAGE.

Søndag d. 5. marts kl. 9.00 – 12.00.

NY turleder. Vi lytter og ser bl.a. efter sortspætte, grønspeætte, stor flagspætte, lille Korsnæb og kernebider.

Se evt. artikel om Årtoft plantage i Panurus nr. 3 2022.

Mødested: Tag afkørsel Aabenraa syd imod Tinglev fra motorvejen.

Drej ned af Golfbanevej ca. 1 km. Her mødes vi på parkeringspladsen.

Turleder: Lars Møller Andersen. Tlf. 23 69 86 35.

Arr.: OAS/DOF Sønderjylland.

BOMMERLUND PLANTAGE.

Lørdag d. 18. marts kl. 9.00 - 12.00.

En fin plantage, der plejer at levere gode vinterfugle.

Vi håber på rødtoppet fuglekonge og de store spætter.

Mødested: P-pladsen i plantagens nordlige ende ved Hærvejen (1. p-plads på højre hånd efter Gejlå).

Turleder: Klaus Bo Jensen. Tlf. 50 94 33 63.

Arr.: OAS/DOF Sønderjylland.

SANDBJERG SØ.

Onsdag d. 29. marts kl. 18.30 – 20.00.

Vi ser på søens og Allsunds vinter- og standfugle – og vi lytter til den begyndende fuglesang.

Mødested: P-pladsen bag Sandbjerg Gods.

Turleder: Gert Fahlberg. Tlf. 26 31 10 13.

Arr.: OAS/DOF Sønderjylland.

PANURUS

Udgives af:

Ornitologisk Forening for Als og Sundeved (OAS).

Oplag: 250 eksemplarer.

Tryk: A. Søe-Knudsen, Stoholm
ISSN0904-5619

PANURUS er et medlemsblad for Ornitologisk Forening for Als og Sundeved (OAS). Bladet udkommer som udgangspunkt med 4 årlige numre.

Synspunkter, der kommer til udtryk i artikler m.m., dækker ikke nødvendigvis foreningernes holdninger. Eftertryk i uddrag er tilladt med tydelig kildeangivelse.

Bladets formål er bl.a.:

- at formidle sønderjyske ornitologers naturoplevelser.
- at formidle den løbende diskussion om naturbevarelse.
- at være til gensidig inspiration.
- at formidle ornitologisk viden om primært den sønderjyske fuglefauna.

Redaktion

Viggo Petersen

Kongshoved 5

Kegnæs

6470 Sydals

5135 1373

petersenviggo@gmail.com

PRODUKTIONSPLAN FOR 2023

- **Deadline for nr. 1 er 15. februar**
- Deadline for nr. 2 er 15. maj
- Deadline for nr. 3 er 15. august
- Deadline for nr. 4 er 15. november

Artikler sendes som vedhæftet Word-fil.

Billeder og illustrationer sendes som jpg-fil/jpeg-fil eller som papirfoto /tegning til scanning (ønsker du sidstnævnte retur, bedes du notere det). Send helst ikke pdf-filer, da disse ikke umiddelbart kan redigeres.

Besøg også
www.oasweb.dk
med ture, fotos
og blog.
Her finder du også tidligere numre af PANURUS

Med 225 modtagere (heraf flere ægtepar) har PANURUS en pæn læserskare. Bladets indhold bygger på artikler og billeder, der genspejler medlemmernes oplevelser. **Vi modtager derfor gerne artikler/billeder fra dig. Disse vil blive bragt med minimal redigering.**

Redaktionen opbygger et billedarkiv om Sønderjyllands natur og fugleliv. Til dette arkiv modtager vi gerne billeder fra medlemmer fra hele landsdelen. Alle skarpe billeder har interesse og kan sendes til redaktionen. Angiv venligst oplysninger om billedet (hvem, hvad, hvor, hvornår).

Ved gengivelse i PANURUS vil fotografen altid blive krediteret.

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

MacNab.eu

Nørrekobbel 7 6400 Sønderborg Tlf. 74 43 16 46

STØT VORE ANNONCØRER - DE STØTTER OS

ORNITOLOGISK FORENING FOR ALS OG SUNDEVED

Formand: Kaj Abildgaard

Johan Skjoldborgs Vej 3
6400 Sønderborg.

Tlf.: 3020 8456

mail: kajabildgaard@stofanet.dk

www.oasweb.dk

Kontingent: kr.150,00
indsættes på 1551 - 9104429

Adresseændringer, opsigelse af medlemskab m.m. sendes til formanden

AFSENDER: **OAS** - v/ Viggo Petersen, Kongshoved 5, 6470 Sydals

